

<https://doi.org/10.52387/1811-5470.2024.2.07>
CZU: 37.015(478)

CRIZA VALORILOR: CRIZA EDUCAȚIEI (Valori profesionale ale cadrelor didactice)

Rodica BALAN,
doctorandă, Școala Doctorală Științe ale Educației,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, RM
profesoară, Școala Gimnazială nr. 29, Galați, **România**
ORCID ID: 0009-0004-2275-6383

Rezumat. Fiind orientată de la om la om, educația este un act universal de comunicare și se realizează prin și pentru valori, omul reprezentând valoarea supremă a educației. Localizarea valorilor în centrul culturii înseamnă, în context educațional, amplasarea valorilor în centrul educației. Educația omului este doar formarea unui sistem personal de valori. Formarea sistemului de valori personale al unui elev este furnizarea de valori dintre care elevul poate alege, el face această alegere în parteneriat cu profesorul. Ajutorul și sprijinul constă în transmiterea experienței umane concentrate în valori supreme ale culturii.

Cuvinte-cheie: educație, valoare, elev, cultură, criză, ierarhie.

CRISE DE VALEURS: CRISE DE L'ÉDUCATION (Valeurs professionnelles du personnel enseignant)

Summary. Orientée d'homme à homme, l'éducation est un acte de communication universel et s'effectue à travers et pour des valeurs, l'homme représentant la valeur ultime de l'éducation. Placer les valeurs au centre de la culture signifie, dans un contexte éducatif, placer les valeurs au centre de l'éducation. L'éducation humaine n'est que la formation d'un système de valeurs personnelles. La formation du système de valeurs personnelles d'un élève est la mise à disposition de valeurs parmi lesquelles l'élève peut choisir, il fait ce choix en partenariat avec l'enseignant. L'aide et le soutien consistent en la transmission de l'expérience humaine concentrée dans les valeurs suprêmes de la culture. **Mots clés :** éducation, valeur, étudiant, culture, crise, hiérarchie.

Termes clef: éducation, valeur, élève, homme, culture, crise, hiérarchie.

Instituțiile de învățământ se constituie ca adevărate paliere de selecție pentru mobilitatea socială ascendentă. Din această perspectivă, „așezarea omului potrivit la locul potrivit și sănătatea sistemului de valori al unei societăți își au originile în școală” [7, p. 220]. În sensul cel mai larg al acestui termen, *educația poate fi definită drept schimbare a ființei umane în raport cu un sistem imuabil de valori și cu unul produs de chiar însăși schimbarea.*

Educația este omniprezentă, ea realizându-se instituțional, formal și nonformal, de către persoane și grupuri sociale neinstituționalizate. Spațiul educațional este nelimitat în sensul că educația oamenilor se produce oriunde, în orice loc: acasă, în curte, în stradă, în spațiul localității al unei țări sau în familie, în comunitatea locală, în comunitatea națională, în comunitatea umană. *Întregul univers uman ar trebui recunoscut ca spațiu educațional, căci schimba-*

rea ființei umane prin educație este prin definiție o *schimbare de ordin atitudinal*. În sens filosofic al cuvântului, educația poate fi identificată cu atitudinea. *Educația este, deci, o schimbare / formare / dezvoltare de atitudini.*

Fiind orientată de la om la om, educația este un act universal de comunicare și se realizează prin și pentru valori, însăși ființa umană reprezentând valoarea supremă a educației.

Experiență socială a regimului totalitar a demonstrat că orientarea educației poate fi în realitate un paravan de camuflare în limitarea dezvoltării și frânarea proceselor. Astfel, studiul axiologic al programelor de literatură din perioada prereformă a demonstrat că, din cele 1270 de valori proiectate, 419 sunt false, adică mai mult de o treime, la care se mai adaugă 79 de valori sociale și politice improprii textelor literare examinate. Or, aceasta înseamnă că

în școala sovietică totul era contrapus principiului libertății în educație.

Societatea contemporană se confruntă cu mai multe tipuri de criză: „criza valorilor”, „criza educației”, „criza orientării”. Trăim un timp de mare nesigurantă a orientării spirituale. Însă nu putem aștepta dezvoltarea/reconfigurarea educației până când timpurile vor deveni mai liniștite și circumstanțele mai clare; până când confuzia opțiunilor conceptuale, morale și politice vor evolua într-un nou acord: „în această lume în plină mutație, educației îi revine dificila misiune de a transmite o cultură acumulată de secole, dar și de a încerca să influențeze tânăra generație” [2, p. 129].

În Republica Moldova fenomenul convertirii libertății educației într-o relație de dependență de structurile economice tenebre este amplificat și de cele două crize fundamentale ale majorității populației autohtone: criza de identitate și criza de proprietate.

Criza de identitate diminuează rolul și valoarea ale însăși educației, ca și a caracteristicilor sale: perenitatea, universalitatea, libertatea etc., căci indivizii și grupurile sociale care nu-și conștientizează identitatea națională, culturală, istorică, spirituală, confesională, nu sunt capabili să dea o orientare teleologică corectă educației copiilor lor, dar și propriei orientări conceptuale.

Criza de proprietate – absența sau / și slaba conștientizare a valorilor proprii și ale comunității, exclude educația din contextul unor valori perene autentice ale persoanei și ale comunității (locale, naționale, umane), făcând-o imposibilă sau denaturând-o substanțial.

Constatăm, astfel, că între valorile imanente ale educației și contextul social, politic, economic și cultural în care se desfășoară educația în Republica Moldova, există o discrepanță, originile educației aflându-se în valoarea reală a independenței politice, economice, sociale și naționale a populației băștinase.

Soluția pentru depășirea acestei situații se află în *repotențializarea valorilor imanente ale educației*, în rezultatul căreia se poate forma o *nouă mentalitate*, care, la rândul ei, să poată influența pozitiv și celelalte domenii ale vieții politice, aflate în criză. Este necesară o redefinire și o reconceptualizare, prin educație, a ființei umane, care să contribuie cu siguranță la *reobținerea identității și a proprietății naționale*.

Ineficientă și dăunătoare este opinia acelor care consideră chestiunea identității naționale ca fiind una pur personală, sintetizată în ideea că fie-

care este în drept să decidă asupra identității sale naționale. A decide acest lucru este într-adevăr o chestiune personală. A educa oameni care să decidă corect în această chestiune este de datoria întregii societăți. Să nu se uite că pierderea identității naționale se datorează întâi de toate politicilor statelor imperialiste. Cu atât mai mult, menținerea sau redobândirea identității naționale trebuie să se realizeze prin programe și acțiuni la nivelul statului, a cărui funcție principală este tocmai protejarea vieții și a identității cetățeanului.

Situarea/plasarea valorilor în centrul culturii înseamnă, în plan educativ, a pune în inima conținuturilor educației tot valorile. Educația omului nu este altceva decât formarea unui sistem propriu de valori. Formarea sistemului de valori al elevului nu înseamnă impunerea valorilor, ci, mai degrabă, o ofertă de valori din care elevul poate alege. Această selecție copilul o face cu ajutorul și susținerea educatorului. Ajutorul și susținerea se reduc la transmiterea experienței umane concentrată în valorile supreme.

Ierarhia valorilor este strict individuală de la om la om, iar schimbarea acestei ierarhii înseamnă, de fapt, un eșec în viața lui. Familia, școala, grupul de prieteni ai copilului, mass-media, literatura, cinematograful sunt acele instituții ce contribuie în formarea valorilor și ierarhizarea lor. Se consideră că, în condițiile Republicii Moldova, educația pentru valori, în special educația pentru valorile naționale, efectuată în școală, ar trebui să influențeze educația în familie, care în multe cazuri, lipsește, iar, în alte cazuri este o educație pentru antivalori.

În accepțiunea postmodernă conținutul educației este proiectat pe formarea și devenirea atitudinilor valorice.

Procesul de dezvoltare a conștiinței umane poate fi reprezentat sub formă de *cercuri concentrice*. Fiecare cerc corespunde unei etape în această dezvoltare și denotă schimbul orientărilor valorice ale individului – de la egocentrism până la abnegație.

Egocentrismul și autoafirmarea elevului sunt consecințe directe ale instinctului primar de supraviețuire. Sunt situații când persoana rămâne la acest nivel de dezvoltare a conștiinței pe parcursul întregii vieți. Un asemenea om este numit egoist. În rare cazuri activitatea individului este izolată. De obicei, el acționează ca un reprezentant al unui grup social: familie, colectiv, națiune, comunitate etnoculturală.

Învățarea în școală conduce la extinderea a concepției despre lume, iar aceasta, la rândul ei, contribuie la înțelegerea de către copil a faptului că viața lui este strâns legată de viața societății, națiunii,

plaiului natal. Persoanele care conștientizează acest fapt se ridică la un alt nivel: nivelul activității sociale, al patriotismului și al conștiinței naționale. Viața demonstrează că numărul persoanelor care reușesc să se ridice la acest nivel nu este mare. Recunoașterea priorității valorilor sociale, cetățenești, naționale

nu conduce la negarea valorilor personale. Ultimele, pur și simplu, trec pe planul secund: personalul este sacrificat socialului.

Nivelul valorilor general-umane semnifică nivelul capacității de a înțelege un alt om, independent de rasa, naționalitatea, credința lui.

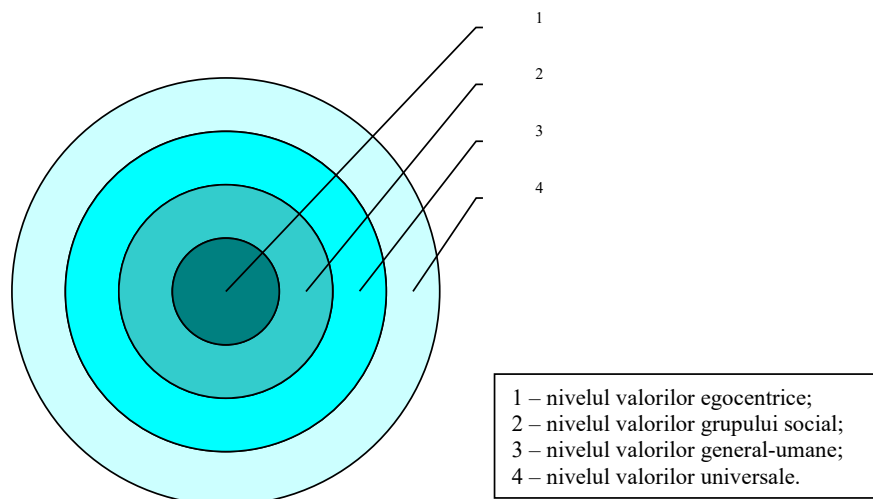

Figura 1. Nivelurile valorilor general-umane

Nivelurile valorilor general-umane reprezintă funcția valorii. Termenul de *funcție a valorii* desemnează o relație specifică între valoare și om, ce cuprinde un ansamblu de influențe și consecințe pe care valorile le au în și pentru viața umană, în acțiunile oamenilor. Valoarea spirituală reprezintă dimensiunea dinamică a existenței umane. Valorile orientează elevul, motivează, reglează acțiunile, gândirea și comportamentul uman, servesc drept criterii de apreciere, a eficienței acțiunilor umane, precum și ale evaluării produsului realizat. Valorile servesc drept sistem de control social. Sunt considerate funcționale doar valorile care determină consecințele pozitive.

Cum se înfăptuiesc valorile? În acest context evidențiem aspectul de însușire, de învățare, de asimilare a valorilor prin instruire, educație, mijloace de informare în masă.

Societatea dă apreciere valorilor și valorifică comorile spirituale. Toate valorile merită, prin statutul lor, atenție deosebită în educarea elevilor. Valorile sunt temeiuri ale vieții, dând sens acțiunilor elevului, având o mare însemnătate în socializarea lui. Instituțiilor de învățământ democratice le revine preocuparea de „a contribui și mai mult la formarea morală a adolescenților, educația în spiritul valorilor general-umane” [17, p. 234].

Știința generală este axată pe cunoaștere, dar pe ce este axată cunoașterea?

Cunoașterea este axată pe educație iar ea, la rândul ei, reprezintă procesul de transmitere-primire a unor valori și obținere a unor rezultate măsurabile și apreciabile. Valorile fundamentale ale educației sunt: Adevărul; Binele; Sacrul și Frumosul. Valorile morale pot da sens real existenței umane deoarece idealul educației este ca omul să trăiască mai bine, fiindcă omul este o valoare supremă. Aceste valori nu pot fi impuse, ci doar educate în sentimentul de libertate, de respect și de bunăvoință.

În actualele condiții de tranziție, educația devine un proces tot mai dificil, deoarece este chemată să pregătească în același timp viitorul cetățean, „pentru trăirea și producerea schimbărilor, să stabilească constanta morală raportând-o la *reper axiologice* [3].

Adoptarea unei atitudini de respingere sau înlăturare a lor din perimetrul pedagogic echivalează cu „analfabetismul uman” ale cărui consecințe se răsfrâng în societatea contemporană [1, p. 61-65]. Activitatea cadrului didactic în acest sens este esențială, ca fiind și credință profesională, care se identifică în plinătatea ei prin competența profesional didactică [8]. Aceasta înseamnă ansamblul capacită-

ților cognitive, afective, motivaționale, imanente ale unei desfășurări cu succes a activității pedagogice, intercalate cu trăsăturile de personalitate, pentru realizarea obiectivelor înaintate. Aceasta reiese din rolurile pe care le exercită cadrul didactic - caracteristicile esențiale pentru activitatea eficientă de predare care au fost prezentate de Perreti A. și evidențiază cinci direcții principale de activitate didactică. Astfel, sunt definite rolurile cadrului didactic, el fiind „persoană resursă, responsabil cu relațiile, tehnician, evaluator și cercetător, care, la rândul lor, se subdivizează în roluri specifice fiecărei activități” [1, p. 61-65].

Perrenoud Ph., în lucrarea sa „Zece noi competențe pentru predare” se referă la ceea ce „este esențial să se știe pentru o bună predare într-o societate în care cunoașterea este tot mai accesibilă”, și anume [6]:

1. A organiza și a conduce situațiile de învățare;
2. A gestiona procesul de învățare;
3. A concepe și a dezvolta dispozitivele de diferențiere;
4. A implica elevii în procesul lor de învățare și de muncă;
5. A lucra în echipă;
6. A participa la administrarea școlii;
7. A informa și a implica părinții;
8. A utiliza noile tehnologii;
9. A confrunta sarcinile și dilemele etice ale profesiei;
10. A gestiona propria formare continuă.

În afară de competența profesională, care include competențe generale ce reflectă esența pregătirii într-un anumit domeniu profesional și competențele specifice - achiziții și deprinderi practice specifice disciplinei, fiecare cadru didactic mai trebuie să poseze și *competență pedagogică*. Aceasta din urmă se definește drept capacitatea educatorului de a se pronunța asupra unei probleme pedagogice, întemeindu-se pe cunoașterea profundă a legităților și fenomenelor educative, în sens larg, iar, în sens restrâns, se referă la „priceperea unei persoane de a realiza toate sarcinile de muncă tipice specificului profesiei didactice, la un anumit nivel de performanță” [11].

Competențele cadrelor didactice sunt combinații complexe de cunoștințe, deprinderi, înțelegeri, valori și atitudini care conduc la acțiuni eficiente în diverse situații. Întrucât procesul didactic reprezintă mult mi mult decât anumite activități și implică valori sau presupuneri cu privire la educație, învățare și societate, conceptul de „competență a cadrelor

didactice” poate fi interpretat diferit în diferite contexte naționale [5].

Ca o premisă generală, este util să se facă distincția între competențele didactice și competențele pedagogilor [5].

Competențele didactice sunt cele ce țin de rolul pedagogului în activitățile din sala de clasă, au legătură directă cu meseria de organizare și desfășurare a activităților conform cunoștințelor și aptitudinilor profesionale mobilizate pentru acțiune.

Competențele pedagogice ale cadrelor didactice implică o viziune sistemică mai largă asupra profesionalismului pedagogului și reflectă rolurile multiple ale pedagogului pe mai multe niveluri: individ, instituție de educație, comunitatea locală, rețele profesionale. Descrierile celor două seturi de competențe se suprapun și interferează așa precum se întâmplă de multe ori în teorie și practică, deoarece „acestea țin de viețile profesionale și experiențele cadrelor didactice” [4].

Napoleon Hill afirma că *persuasiunea* este ingredientul magic ce poate ajuta „să avansăm în carieră sau în afaceri și să ajungem să avem relații profesionale și personale fericite și de durată” [14, p. 177-193]. În procesul educațional capacitatea persuasivă are o importanță mare în asigurarea reușitei profesionale a pedagogului. Pedagogul zi de zi comunică cu elevii nu numai pentru a realiza obiectivele care și le-a propus, ci și de a-i învăța să poată stabili relații eficiente, să fie înțeleși, să se simtă bine cu cei din jur etc., fapt ce-l pune în valoare pe elev, îi redă sentimentul că „este o persoană pe care profesorul o respectă și care merită toată atenția” [4].

Persuasiunea este un instrument care trebuie să se afle în „arsenalul” fiecărui învățător. Important este modul în care fiecare dintre ei înțelege să o folosească. Astfel, pedagogul trebuie să învețe să o folosească în scopul educării copiilor [12].

Alți autori afirmă că în toate activitățile pe care le desfășoară pedagogul se va ține cont de anumite „norme și conveniențe” [10]. Procedeele utilizate pentru a exercita o influență asupra elevilor se referă la ținuta vestimentară, modul de prezentare, prestanța, atitudinea relațională, folosirea unor cuvinte semnificative, a unor formule de limbaj stereotip, poziționarea spațială etc., toate împreună referindu-se la calitatea profesorului de a persuadea.

Criteriul principal al umanizării învățământului trebuie să reprezinte „nivelul responsabilității morale și civice al absolvenților instituțiilor de învățământ pentru familia, națiunea sa, pentru întreaga omenire” [15, p. 12-16].

Concluzionând, nu putem să nu aducem și următoarea afirmație a dlui dr.conf.univ. Nelu Vicol: „Chemat prin vocație la acțiune apostolică, fiecare cadru didactic valorifică la rang de conștiință împlinirea misiunii sale sublime, deoarece numai *conștiința de sine* este aceea care înalță individul la valoarea de subiect de drept, la persoană înzestrată cu toate atributele juridice și morale. De aceea misiunea lui este sublimă, deoarece cuvântul pedagog / profesor / învățător / educator înseamnă o vocație aproape cerească, deoarece pedagogul școlii noastre naționale se consideră prezent în avanpostul și în falanga dascălească angajată într-un proces de echilibrare funcțională a învățământului național, favorizând prin educație conștientizarea valorilor comune culturii naționale și europene, prin a căror răspândire adulții și tinerii învață să trăiască împreună, într-o societate democratică și multiculturală. Deci, care este misiunea cadrului didactic? René Hubert considera că principala calitate a profesorului este *vocația pedagogică*, exprimată prin a te simți chemat și a te simți ales pentru această sarcină și a te simți apt pentru a o îndeplini, acestora corespunzându-le trei elemente caracteristice: (1) iubirea pedagogică, (2) credința în valorile sociale și cultu-

rale, (3) conștiința responsabilității față de copil. De aceea profesorii „sunt ai domnului podurilor, pe care elevii sunt invitați să le treacă; iar după ce i-au ajutat să le treacă, se dau cu bucurie la o parte, încurajându-i să își creeze propriile lor poduri”. Iată de ce educația caută omul din om; ea vrea să asculte cum respiră alte vieți alături de viața noastră. Oare această misiune, oare această identitate profesională nu confirmă calitatea superioară a cadrului didactic, aceea de dragoste față de școală asemuită cu dragostea față de Patrie?!” [16, p. 6].

În context, datorită cadrelor didactice, politica educației are o bază valorică solidă și stabilă, care s-a format pe parcursul mai multor milenii. În aceste valori se oglindește „moralitatea mondială” [13], care ne îndrumă spre împăcare, toleranță, democrație, deschidere și colaborare. Și dacă s-ar face referire la un renumit proverb „Apa trece, pietrele rămân” în care apa ar fi cunoștințele iar pietrele - bunele maniere, am putea spune cu certitudine că toate cunoștințele pot fi uitate, dar bunele maniere se păstrează toată viața, ambele (atât apa-cunoștințele, cât și pietrele-bunele maniere) având o importanță colosală în formarea elevului ca cetățean destoinic.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. AXENTI, I. Conceptul educației moral religioase și gândirea pedagogică a lui Onisifor Ghibu. În: *Revista „Conceptul creștin de educație, idealul Românilor de pretutindeni”*. Vol. I. Chișinău, 2000, p. 61-65
2. CERGHIT, I. *Curs de pedagogie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998, p. 129
3. CUCOȘ, C. *Pedagogie și axiologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995
4. DASCĂL, A., DUMINICĂ, S. Competențele profesionale ale cadrelor didactice în realizarea proiectării activităților din instituțiile de educație timpurie. În: *Culegerea cu materialele Conferinței Științifico-Practică națională cu participare internațională. Vol I. Reconceptualizarea formării inițiale și continue a cadrelor didactice din perspectiva interconexiunii învățământului modern general și universitar*. Chișinău, 2017
5. DUMBRĂVEANU, R. PÂSLARU, V., CABAC, V. *Competențe ale pedagogilor. Interpretări*. Chișinău: Ed. Continental Group, 2014
6. GLIGA, L. (coord.). *Standarde profesionale pentru profesia didactică*. București, 2002 (accessibil și disponibil pe: <https://didacticka.files.wordpress.com/2008/05/profesiadidactica.pdf>)
7. LISIEVICI, P. *Evaluarea în învățământ. Teorie, practică, instrumente*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2002, p. 220;
8. MÂNDĂCANU, V. *Educație. Credință. Umanism*. Chișinău, 2007
9. MÂNDĂCANU, V. *Moștenirea noastră-bogăția spirituală*. Chișinău 2001

10. PARFENI, V. Persuasiunea–element important. (disponibil: vica-parfeni.blogspot.com)
11. PAVEL, M. *Formarea inițială a viitorilor învățători prin utilizarea tehnologiilor informaționale și comunicațiilor*. Chișinău, 2015 (Teză de doctor)
12. PÂNIȘOARĂ, I.O. *Comunicarea eficientă*. Iași: Editura Polirom, 2004
13. PERETTI, A. *Educația în schimbare*. Iași: Spiru Haret, 1996
14. PERU-BALAN, A. Strategii persuasive în comportamentul comunicational al principalilor concurenți electorali în alegerile locale. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Chișinău.Nr.8 (48), 2011, p.177-193
15. SCUTELNICIUC, I., SCUTELNICIUC, V. Corelația dintre idee, credință, neam, tradiții și timp în educația liberă. În: *Revista „Conceptul creștin de educație, idealul Românilor de pretutindeni”*. Chișinău, Vol. I., 2000 p. 12-16
16. VICOL, Nelu [et al.]. *Cadrul didactic: atât de mult al școlii...* Chișinău: Tipografia „Totex-Lux”, 2017, p. 6
17. ZOLOTARIOV, Elena. Educația pentru viață într-o societate valoric instabilă. În: *Tradiționalism și modernism în educație: realitate și deziderate*. Materialele Conferinței Științifice Internaționale. Chișinău, martie 2003, p. 234